

SAATEKS

Teie ees on Oskar Looritsale pühendatud rahvausundi-alase konverentsi ettekanded ja neist edasi arendatud artiklid, mis analüüsivad rahvausundit ja rahvaluulet tänapäeval.

Oskar Loorits, eesti folkloristidest ehk tuntuim, oli haruldase ande ja töövõimega viljakas looja. Professor Walter Anderson nimetas teda oma andekaimaks õpilaseks. Ungari akadeemik Bela Gunda kirjutab käesolevas kogumikus tema kohta: "Ta lähtub alati eesti rahvatraditsiooni uurimisest, kuid ületab kitsad piirid ning leiab eesti rahvavaimu loometöodes igavesti inimlikku."

Eesti võlgneb O. Looritsale Eesti Rahvaluule Arhiivi. 1927. aastal rajatud arhiivi koondati tema eestvõtmisel kõik rahvaluulekogud. Siin on möödunud sajandi algupoole peamiselt saksa soost estofiilide kirja pandud pärimused, seltside eestvõtmisel kogutud rahvajutud ja -laulud. Üks kesksemaid arhiivis on rahvaluulekogumise suurkuju doktor Jakob Hurda unikaalne 19. sajandi lõpukümnendel ja 20 sajandi algusaastail sadade entusiastlike kaastöötajate abil talletatud folkloorikogu. Oskar Looritsa algatusel toodi see 1927. aastal üle Soome lahe Soome Kirjanduse Seltsist hoiuruumidest tagasi Eestisse. Eesti Rahvaluule Arhiivi on koondatud teistegi suurte kogujate poolt talletatu: professor Mattias Johan Eiseni kogu, professor Walter Andersoni lastelaulude kogu, Saamuel Sommeri setu folkloori kogu jpm. Ammendamatu on arhiivi enda nimeline rahvaluulekogu. Siin on ühendatud professionaalide ja kohalike korrespondentide võimalused. Järjekindel kogumistöö valdkondades, mis varem olid jäänud piisava tähelepanuta (mütoloogilised olendid ja neid puudutav terminoloogia, muistendid, legendid, pajatused, mängud, lastehirmutised, kohamuistendid, külapühad ja usukombed) ja selle suunamine detailsete küsitluskavade abil, materjali kogumine paikadest, kust seda oli varem vähe laekunud või mis olid etnilise koosseisu, ajaloolise arengu või usukommete poolest põikuvad ja seetõttu huvipakkuvad - see annabki ERA kogule erilise näo. Hinnatava osa arhiivist moodustab on Eesti rahvusvähemuste pärimus, mille talletamist Loorits pidas oluliseks. Oskar Looritsa isiklik teene on spetsiaalne liivi rahvaluule kogu. Liivlased olidki tema erilise huvi ja kiindumuse objektiks.

Temast jäi maha materjalipublikatsioon, rahvajuttude tüübikataloog ja arvukalt uurimusi. Doktoritöö "Liivi rahva usund" viiest köitest kolm on olnud pikka aega eesti rahvaluulenähtuste paralleelide allikaks. Nad sisaldavad ühtlasi arvukalt häid näitetekste. O. Looritsa huvi on ulatunud ka meie väikese sugulasrahva ja tema kultuurielu tutvustamiseni, neile emakeele lugemike koostamiseni ja esseistlike käsitlusteni liivlaste ellujäämise võimalustest.

Saatuse tahtel tuli tal ulatuslik ülevaateteos eesti rahvausundist kirjutada Rootsisis paguluses viibides, täies teadmatuses, kas ta oma rahvas saab vabaks

ja jääb püsima või hääbub liivlastega sarnaselt. Oskar Looritsa kirjalik pärand jaguneb kaheks: esiteks uurimused, kus ta esitab eesti ainek koos selle mõeldava algupära ja mõjuritega ning teiseks need kirjatööd, milleks teda ajendasid ajastu vajadused. Neis kirjatöödes on ta rahvusideoloog, mida polegi imeks panna. Isamaa heaks, eesti kultuuri arengu heaks tehtava tööna mõtestasid rahvaluulekogumist juba J. Hurt ja tema kaastöölised. Rahvaluuleteadlaste töö isegi nõuab rahvusliku identiteedi määramist, oma kultuuri ja vaimse pärandi asetamist teiste kultuuride taustale, oma ja võõra, põlise ja laenulise väljaselgitamist. Sellest on ajendatud "Eesti rahvausundi maailmavaate", "Eestluse elujõu" ja muudegi kirjatööde valmimine. 1980. aastate lõpul kõlasid tema vabadus- ja rahvuslised esseed taas värskest ja innustavalt.

Eesti Rahvaluule Arhiivis rajati O. Looritsa eestvõtmisel kindel arhiivinduslik süsteem. Originaalidest materjali leidmise hõlbustamiseks koostati registrid ja temaatilised sedelkataloogid, valikuliselt kopeeriti põnevamat ja esindavamam ainek.

Algusaegadest peale pöörati Eesti Rahvaluule Arhiivis tähelepanu publitseerimisele. Eesti ja saksakeelne seeria "Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetised" ilmus 1927-1940 aastani. Selles avaldatu on tõsise väärtusega ja jäänud tsiteeritavaks tänase päevani. Lühikese ajaga suutis arhiiv luua sidemed oma Euroopa sõsaratega.

O. Looritsale pühendatud konverents oli esimesi usundikonverentse Ida-Euroopas, mistõttu laekus erakordselt palju osavõtusoove. Tõllal, 1990. aastal, oli Nõukogude Liit lagunemas ja Eesti oma riiklikku iseseisvust taastamas. Poliitiline olukord ja postiside olid keerulised. Näiteks jõudis kiri Eestist Iisraeli 78 päevaga, Moskvasse ja Udmurtiasse umbes kahe kuuga. Mõne osavõtusoovi ilmutanuga katkes side, mõni ei julgenud "rahutusse piirkonda" sõita. Sellest hoolimata kujunes konverents küllalt suureks: esinejaid Eestist ja paljudest välisriikidest oli 78. Konverentsi töökeeleks oli inglise keel ja selles oli algusest peale kavandatud ettekanded avaldada. Need osutused sedavõrd huvitavateks, et otsustasime paralleelselt ette valmistada ka eestikeelse väljaande. Peale muu tingis seda rahvausundit käsitleva emakeelse kirjanduse nappus. Paljude SRÜ riikidest pärinevad autorid saatsid pärast konverentsi toimetajatele oma ettekannete täiendatud versioonid vene keeles. Eesti keelde tõlkimiseks kasutati neid. Viimasest asjaolust tingituna on eestikeelsed artiklid osalt põhjalikumad kui ingliskeelsed. Muidugi nõudis tõlkimine lisatööd ja -aega. Tõlkijateks olid peaaegu kõik eesti folkloristid, osalt üliõpilased ja magistrandid. Päris mitu tõlget valmis ühistööna ja oli neidki "saatuslikke" kirjatöid, mida tõlkis mitu folkloristi, sest esimene (või tema järel koguni teine) tõlkija sõitis pikemaajalistele välitöödele või välismaale. Tõlkijaristsed olid need vististi peaaegu kõigile folkloristidele, nagu tõlgete toimetamine oli esmakordne kogumiku toimetajatele.

Täna siinkohal südamest meeskonda, kellega koos me kogumikku publitseerimiseks ette valmistasime. Alustasime tööd ilma kõvakettata IBM PC/XTga, tekstitöötlusprogrammiks oli "Norton Editor". Et tookord oli folkloristidel üldse ainult viis viietollist ketast, millele mahutati mitme raamatu käsikirjad ja artiklid, tabasid meid mitmed ootamatused: halvad sektorid keset ülihinnalist ketast, teadmatu kolleegikäsi, mis salvestas kogumiku valminud artiklid üle, nii et järgneva paari kuu jooksul tuli need sõna otses mõttes mosaiigina laialipillatud tekstikatked kannatlikult kokku paigata, jne. jne. Meie esimesteks nõuandjateks arvutitrukis ja küljendamises olid Indrek Hein ja Urve Lippus. Neeme Kahuski lahke abiga valmisid lisamärgid noodistuste tarvis ja Taive Särje visa tööga noodistused. Soome-ugri keelte suhtes konsulteerisid toimetajaid Aado Lintrop, Ljudmilla Karpova, Inna Timirjajeva, Anu Nurk, Tõnu Seilenthal jt. Kasulikku nõu andsid Jaan Puhvel ja Ülo Valk. Täna Mall Hiimäed Kristi Salvet, Sander Vesikut ja Taive Särge, kellega veetsime palju päevi ja öhtuid Kirjandusmuuseumi arvutitoas töö edenemise pärast rõõmu ja üha ette tulnud äparduste pärast masendust tundes. Ja nüüd on ta valmis!

Tartus, 18. juulil 1995. aastal
Mare Kõiva